

Seminaruose – aktualūs dailės klausimai

Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas jau dvejus metus rengia viešus seminarus dailės klausimais. Seminaro tikslas – pristatyti, o kartu ir aptarti dailės istorijos problemas bei kitus aktualius dailės procesus ar reiškinius, t. y. paviesti tai, kas yra daroma šios institucijos rėmuose (arba už jos ribų). Seminarus veda dailėtyrininkai – Dailėtyros instituto moksliniai darbuotojai arba kviestiniai svečiai.

Tokio pobūdžio renginių sumanymas kilo siekiant labiau populiarinti dailės tyrinėjimus apskritai, nes dailėtyrininko kaip tyrėjo darbas daugeliui atrodo perdėm uždaras. Siekiama svarstyti naujas mokslines hipotezes, aptarti pirminius atradimus, pristatyti dailės kūrinių atribucijas, lygiai taip pat analizuoti aktualius dailės istorijos reiškinius ne visada pasitelkus grynai mokslinius argumentus. Seminarai vyksta kas trys mėnesiai, o juose kviečiami dalyvauti ne tik dailėtyrininkai ar paralelinių mokslo sričių tyrinėtojai, Dailės akademijos studentai ar doktorantai, bet ir visi kiti besidomintys menu bei dailės tyrinėjimais.

2000–2001 m. Dailėtyros institute įvyko keletas seminarų. Pirmasis pokalbis 2000 m. lapkričio mėnesį buvo skirtas Šiluvos bažnyčios Šv. Marijos Mergelės paveikslui ir Dievo Motinos kultui Lietuvoje. Pranešimą perskaitė dr. Irena Vaišvilaitė. Prelegentė kėlė ir analizavo Šiluvos Marijos gerbimo kulto susiformavimą, jo specifiką ir iki šiol paplitusias Marijos apsišreiškimo „legendas“. Diskusijoje dalyviai aktyviai reagavo į išsakytas mintis, dalijosi savo samprotavimais.

2001 sausio mėn. dr. Rūta Janonienė perskaitė pranešimą apie Šv. Bernardo ir Pranciškaus bažnyčios freskas. Pranešime buvo analizuojamos gotikinės šiaurinės sienos freskos aptariant jų siužetus, atskirus motyvus bei jų ikonografines reikšmes. R. Janonienė teigė, kad bendra tapybos stilistika liudija stiprią vokiečių dailės įtaką, o jos pasiūlyti vokiečių grafikos pirmavaizdžiai tai dar ir patvirtina. Anot jos, daugelis atskirų sieninėje tapyboje matomų figūrų neabejotinai buvo perkeltos iš pranciškonų observantų vienuolio Stephano Fridolino sudarytos ir 1491 m. Niunberge Antono Kroberio išleistos iliustruotos mal-

dų ir pamokymų knygos. Tačiau visa bažnyčios dekoracija yra savita, sudaryta atsižvelgiant į konkrečias istorines ordino veiklos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje sąlygas ir to meto religinio gyvenimo aktualijas, o freskų vieta – tikintiesiems skirtoje šventovės dalyje, kylanti tiesiai virš klausyklos, anot tyrinėtojos, rodo, kad jų paskirtis – vaizdais pagrįstas pasakojimas apie tikinčiojo sielovadą. Skaitytas pranešimas sukėlė ne tik įvairiausių klausimų ir diskusijų, bet naujai prabilo į klausytojus simboline gotikos stiliaus dailės kalba.

Dr. Tojana Račiūnaitė (2001 m. balandžio mėn.) skaitė pranešimą apie Lukiškių šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčios Dievo Motinos paveikslą ir jo stebuklų knygą. Vilniaus Lukiškių bažnyčioje yra jau nuo 1684 m. stebuklais garsėjęs *Hodegetria* tipo Marijos su Kūdikiu paveikslas. Apie jo stebuklus liudija dominikono Remigijaus Smiarovskio parengta ir Vilniaus akademijos spaustuviėje 1737 m. išleista knyga: „Mistinis fontanas, trykštantis iš Švč. Mergelės Marijos paveikslo, nuo 1684 m. garsėjančio stebuklingomis malonėmis Vilniaus Lukiškių Šv. Apaštalo Pilypo ir Jokūbo [...] bažnyčioje“. Šioje knygoje aprašyti nuo 1684 iki 1689 metų dokumentuoti 173 stebuklai. T. Račiūnaitės pranešime buvo akcentuojamas pats stebuklo fenomenas ir jo funkcionavimas, Lukiškių paveikslo stebuklų veikimo galia, vieta ir laukas. Pranešime buvo bandyta apimti knygoje fiksuotų stebuklų pasireiškimo geografiją visoje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, iliustruotą paplitimo žemėlapiu. Diskusijoje buvo pabrėžiamas paties paveikslo reikšmingumas, jo ikoniškos tapybos klausimas ir tokio (ikoninio) tipo paveikslo funkcionavimas katalikiškame pamaldume.

Dalia Klajumienė (2001 spalio mėn.) supažindino su iliuziškai tapytų altorių retabulais, jų raiška ir paplitimu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Buvo pateikta hipotezė apie laikinųjų iliuziškai tapytų barokinių iškilnių dekoracijų ir barokinio teatro (*theatrum sacrum*) poveikį bažnytiniams interjerams. Pranešėjos manymu, laikinos, tik paskirai progai (pvz., Švč. Sakramento garbinimui, kuris dar vadina-

mas Keturiasdešimties valandų adoracijos iškilmėmis, stebuklingų paveikslų karūnavimo ar laidotuvių proga) pastatytos barokinės dekoracijos ne tik ilgai dar po visų iškilmų gyveno švenčių dalyvių atmintyje ar grafiniuose atvaizduose, jų įtaka matyti ir iliuziškai tapytuose altoriuose. Ši problema visiems klausytojams galėjo atrodyti paradoksali, nes kaip laikinas, nors ir be galo paveikus dalykas galėjo turėti įtakos pastovių (jau vėliau) iliuziškai tapytų altorių raiškai? Pranešėjos kruopščiai pateikti šaltiniai ir jų interpretacija įtikino ne vieną klausytoją jos keliamos hipotezės pagrįstumu.

Dr. Laima Šinkūnaitė seminare, įvykusiame šių metų vasarį, aptarė Švč. Mergelės Marijos paveikslo iš Kauno Šv. Jurgio kankinio bažnyčios tyrinėjimo aspektus. Buvo kalbama apie stebuklingąjį Dievo Motinos atvaizdą, šaltiniuose vadinamą „juodąja madona“ arba Čenstakavo Dievo Motinos atvaizdo kopija, atrastą Šv. Jurgio kankinio bažnyčioje. Pranešimas suin-

trigavo paveikslo „atradimo“ istorija, kada iš po vėlyvesnės paveikslo tapybos „rūbo“ restauratorių dėka išniro „šviesios“ Dievo Motinos su kūdikiu atvaizdas, vizualiai analogiškas stebuklingajam Krokuvos Marijos bažnyčios Dievo Motinos paveiksliui. Prelegentė iškėlė klausimus, kuris iš jų buvo pirmesnis ir kaip Lietuvoje susiformavo šio Marijos paveikslo garbinimo kultas, kaip plito jo sekiniai, aptinkami ir kitose Lietuvos bažnyčiose? Pranešime pateikta dar viena intriguojanti ir visai istorinei Lietuvos dailei būdinga paveikslų dingimo ir jų atradimo istorija. Pastarajame seminare iškilę klausimai apie dailės įtakos kelius ir stebuklingųjų paveikslų pakartojimų plitimą paskatino suplanuoti dar vieną seminarą, kurį galima būtų pavadinti kontrseminaru. Jame Varšuvos meno istorijos instituto mokslinė bendradarbė dr. Maria Kałamajska-Saeed turėtų perskaityti pranešimą apie minėto krokuviško Dievo Motinos paveikslo istoriją ir pristatyti šio objekto mokslinius tyrimus.

Jolita Liškevičienė

VDA Dailėtyros institutas